Ibsa Suuratu Al-Qiyaamah-Kutaa-1

Description

Suuratu Al-Qiyaamaan addunyaa fi ilmi namaa kuni eessa deemaa akka jiran ni himti. â€œYaa namana eessa deemaa jirtaa? Duutee achumaan biyyee taate ni haftaa?â€• jechuun gaafatti. Suuratu Al-Qiyaamaan boqonnaa ajaaâ€™ibaa nama ishii qorateef gahuumsa isaa itti himtuudha. Ajaaâ€™iba kana hanga kutaa dhumaatti osoo hin jarjarin obsaan mee walumaan haa ilaallu. Nama gahuumsa dhumaa ofii beeku barbaaduf kunoo Suuratu Al-Qiyaamah:

﴿لَآ أُقۡسِمُ بِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ ١ وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ ٢ أَيَحۡسَبُ
ٱلۡإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجۡمَعَ عِظَامَهُۥ ٣ بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُۥ ٤
بَلۡ يُرِيدُ ٱلۡإِنسَٰنُ لِيَفۡجُرَ أَمَامَهُۥ ٥ يَسۡـَٔلُ أَيَّانَ يَوۡمُ ٱلۡقِيَٰمَةِ ٦﴾

â€œ(1)-Lakki! Guyyaa Qiyaamaatiin kakadha. (2)-Lubbuu of ajiifattuunis Nan kakadha. **(3)**â€“ **Sila namni lafee isaa walitti hin qabnuu yaadaa? (4)-Eeyyen [walitti ni qabna]. Nuti fiixee qubbiin isaatu [akka turanitti deebifnee] sirreessu irratti Dandaâ€™oodha. (5)-Garuu, namni badii isaa itti fufuu fedha. (6)-â€œGuyyaan Qiyaamaa yoomi?â€• [jedhee] gaafata.â€•** Suuratu Al-Qiyaamah 75:1-6

â€œLakki! Guyyaa Qiyaamaatiin kakadha.â€•
Kuni warra duâ€™aan boodaa kaafamu kijibsiisaniif deebii kennamee fi Guyyaa Qiyaamaa mirkaneessu of keessatti qabateedha. Warroonni Qiyaamaa kijibsiisan, â€œDuâ€™aan booda kaafamuun hin jiru.â€• jechuun dubbatu.

Guyyaa Qiyaamaa jechuun Guyyaa namoonni duâ€™an hundi kaafamuun qoratamanii takkaa gara Jannataa takkaa immoo gara Jahannam deemun jireenyaa abadii itti jiraataniidha. Guyyaa Qiyaamaa kan jedhameef sababa sadiif:
1ffaa-Namoonni qabrii (awwaalcha) isaanii keessaa waan kaâ€™aniif
2ffaa-Haqummaan (justice) waan dhaabbatuuf- namoota jidduutti guyyaa san haqaan murteefama. Dhadachi haqummaa ni dhaabbata.
3ffaa-Ragaa fi warri ragaa bahan ni dhaabbatu ykn ni dhiyeefamu- murtii haqaa dabarsuuf ragaa waan barbaachisuuf Guyyaa san ragaaleen ni dhiyeefamu. Qurâ€™aana keessatti, â€œ**Guyyaa ragoonni dhaabbatan**â€• (Suuratu Ghaafir 40:51) Malaykoonni, Ergamtoonni fi ummattoonni ragaa bahu.[1]

Aayah keessatti harfii, â€œ**Laa (Lakki)**â€• jettuuf ibsi filatamaan, namoota duâ€™aan booda kaafamu kijibsiisan irratti tan deebistuudha. Hiika kana qabdi: â€œDhimmi akka isin jettanii miti.â€• Arabiffaan ni jedhama, â€œLaa uqsimu billaahi laa faâ€™altu kazaa.â€• (Lakki! Rabbiin kakadhe akkas hin hojjanne.)[2] Kana jechuun â€œDhimmi akka ati jettu miti. Rabbiin kakadhe ani akkas hin hojjanne.â€• Kuni deebii nama wanta nuti hin hojjanneen nu yakke irratti deebisnu miti ree?

Kanaafu, Laa uqsimu biyawmil Qiyaamah (**Lakki! Guyyaa Qiyaamaatiin kakadha)** jechuun â€œDhimmi akka isin, â€˜duâ€™aan booda kaafamuun hin jiruâ€™ jettanii miti. Guyyaa Qiyaamaatin kakadha! Duâ€™aan booda kaafamun haqa.â€• Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa wanta fedheen kakata. Guyyaa Qiyaamaatin kakachuun guddinna Guyyaa sanii agarsiisa.

â€œLubbuu of ajiifattuunis Nan kakadha.â€• Kana jechuun nafsee of ajiifattunis Nan kakadha! Dhugumatti isin duâ€™aan booda ni kaafamtu.

Of ajiifachuu jechuun wanta gaarii nama jala darbeef ykn badii hojjataniif ykn balaa namatti buâ€™eef of waqqasuudha.
Mufassiroonni â€œnafseen (lubbuun) of ajiifattu tuni tamiidha?â€• gaafi jedhu ilaalchise yaada walitti dhiyaatu kennanii jiru. Gariin nafsee muâ€™minaa, â€˜Yommuu badii hojjattu maalif hojjadhe, maaliif kana godhe? Yommuu hojii gaarii dhiistu, maaliif dhiise?â€™ jettee of ajiifattuudha.â€• Jedhan. Gariin immoo nafsee kaafiraati jedhan. Kaafirri Guyyaa Qiyaaama yeroo of ajiifachuun hin fayyanne san of ajiifata. Haala wali galaatin wanta Ibn Jariir Xabarii jedhe dhiyeessu dandeenya: Jechoonni kunniin hiikaan walitti dhiyoodha. Wanti zaahira aayaatin wal fakkaatu [nafseen of ajiifattu] nafsee kheeyri fi sharrii irratti of waqqastuu fi wanta jala darbeef gaabbituudha.[3]

Ibn Abbaas ni jedha: Nafseen hundi Guyyaa Qiyaamaa of ajiifatti. Namni toltuu hojjatu, toltuu baayâ€™ifachu dhabuu isaatiif of ajiifata. Namni badii hojjatu, badii isaatirraa deebiâ€™uu dhabuu isaatiif of ajiifata. Hayyuun Al-Farraaâ€™a jedhamus ni jedha: â€œNafseen gaariis taate badduun hin jirtu tan of ajiifattu yoo taate malee. Wanta gaarii tan hojjattu yoo taate, â€œOsoo waan gaarii dabaladhee maal qaba!â€• jetti. Waan badaa tan hojjattu yoo taate, â€œMaal qaba osoo hojjachuu baadhe!â€• jetti.â€•

Nafseen hunduu of ajiifattuudha. Nafseen gammadduun badii hojjattee fi waan gaarii dhiisteef of ajiifattee gara tawbaa fiigdi. Nafseen shaqiyy taate (gammachu dhabde) immoo faallaa kanaati.[4]

Guyyaa Qiyaamaa of ajiifachuun kuni sirritti ifa baha. Keessumaayyu kaafirri fi namni badii gurguddaa hojjataa ture Guyyaa san garmalee gaabbun of ajiifata.

â€œSila namni lafee isaa walitti hin qabnuu yaadaa?â€• Kana jechuun sila ilmi namaa Guyyaa Qiyaamaa lafee isaa bututte deebisuu fi bakka adda addaatti facaate walitti qabuu irratti Nuti kan hin dandeenye godhee ni yaadaa?[5] Jecha biraatin: Namni duâ€™aan booda kaafamutti hin amanne Gooftaan yeroo jalqabaa isa uume duâ€™aan booda lafee isaa bututtee fi facaate walitti qabuu hin dandaâ€™u jedhee ni yaadaa? Itti aanse gaafi kanaaf akkana jechuun deebii kenna:

â€œEeyyen [walitti ni qabna]. Nuti fiixee qubbiin isaatu [akka turanitti deebifnee] sirreessu irratti Dandaâ€™oodha.â€•
Dhimmichi akka inni yaadu miti. Kana irra, lafee isaa hundaa walitti ni qabna. Dandeetti guutuu dadhabbiin keessa hin jirreen akka duraan turtetti ni deebisna. Inumaa fiixee qubbiin isaatu akkuma duraan turanitti deebisnee sirreessu ni dandeenya.

â€œFiixeen qubbiinii fiixee qaamaa fi wanta dhumaa qaamni ittiin guuttamuudha. Fiixee qaamaa baayâ€™ee xixxiqoo fi haphii taâ€™an walitti qabuu Kan dandaâ€™u, wanta kanaa gadi jiru irratti caalaatti Dandaâ€™aadha. Namoonni yommuu lafee bututtee walitti qabuu akka hin dandaâ€™amneetti ilaalan, akkaan isaaniin jedhame: Lafee kanniin caalaa wanta garmalee bittinnaaâ€™e, haphii fi xiqqaa taâ€™e, fiixee qaamaa irratti kan argamu lafee fiixee qubbiinitu walitti ni qabna.â€•[6]

Namoonni lafeen gurguddoon qaamaa erga bututtee fi faffacaatee booda walitti qabuun hin dandaâ€™amu jechuun yaadan. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa, lafee gurguddoo tana dhiisati lafee xixiqqoo fiixee qaama irratti argamtu walitti qabne sirreessu ni dandeenye jechuun isaanitti deebisa. Namni kutaalee baayâ€™ee xixiqoo kompiyutara keessatti argaman walitti qabuun kompiyutara hojjachuu yoo dandaâ€™e, kutaa gurguddaa akka iskiriinii fi kiboordi kompiyutara irratti maxxansuun isa hin dhibu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa waan hundaa irratti Dandaâ€™aa fakkaataa hin qabneedha.

â€œGaruu, namni badii isaa itti fufuu fedha. â€œGuyyaan Qiyaamaa yoomi?â€• [jedhee] gaafata.â€•
As keessatti sababa guddaa fi dhukkuba cimaa Guyyaa Qiyaamaatti akka hin amanne nama taasisu ifa baasa. Namni duâ€™aan booda kaafamutti hin amanne kuni ragaa duâ€™aan booda kaafamu dhabee osoo hin taâ€™in, umrii isaa hafee keessatti badii hojjachuu itti fufuu waan barbaadufi. Guyyaa Qiyaamaatti amanuun badii isaa irraa akka buqqaâ€™uu fi fedhii isaa akka lugaamu isa taasisa. Garuu namni kuni badii irraa buqqaâ€™uu waan hin barbaanneef Guyyaa Qiyaamaa kijibsiisa.[7]

â€œRabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa haala badaa namaa fi badii isaa itti fufuu ilaalchisee ni beeksisa. Badii, cubbuu, dilii fi maâ€™asiyaa irraa of hin qusatu, Guyyaa Rabbiin lafee isaa walitti qabuu fi jiraataa godhee isa kaasu hin sodaatu. Kana irra, inni hanga lubbuun jiruu badii hojjachu fedha. Amma badii hojjata, boruu fi guyyaa itti aanus badii hojjachuu fedha. Kuni faallaa nama Rabbii fi ganda Aakhirah sodaatuti. Namni badii hojjachuu fedhu, wanta darbeef hin gaabbu, ammattis badii irraa hin buqqaâ€™u, gara fuunduraattis dhiisuuf ijjannoo hin qabu. Kana irra, itti fufuuf ijjannoo qaba. Kuni faallaa nama tawbatuu fi gara Rabbii deebiâ€™uuti.â€•[8]

Namoonni badii gurguddaa akka shirkii, namoota cunqursuu, zinaa, qabeenya karaa haraamatin walitti haruu fi kkf hojjatan Qiyaamaa fi adabbii Rabbiin qopheesseetti yoo amanan, badii gurguddaa kanarraa akka of qusatan isaan irraa eeggama. Garuu isaan badii kanniin irraa buqqaâ€™u waan hin barbaanneef,

duaâ€™aan booda kaafamu fi adabbii Guyyaa Qiyaamaatti amanu didu. Kanaafi, Qiyaamaa kijibsiisuuf â€œGuyyaan Qiyaamaa yoomi?â€• jechuun gaafatu. Kana jechuun Guyyaan Qiyaamaa yoom taâ€™aa? Gaafin isaa kuni gaafi argamuu Qiyaamaa fageessu fi jiraachu isaatiif kijibsiisuudha. Akkuma Rabbiin oltaâ€™aan jedhe:

﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ٢٩ قُل لَّكُم
مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَـْٔخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ٣٠﴾

 â€œDhugaa kan dubbattan yoo taatan waadaan kuni yoomi?â€• jedhu. â€œBeellama Guyyaa Tokkoo kan isin saâ€™aati tokkoof duubatti hin hafnee fi duras hin darbinetu isiniif jira.â€• jedhiin.â€• Suuratu Saba 34:29-30

Guyyaan Qiyaamaa beellama Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa yeroo isaa murteessee lafa kaaâ€™edha. Kaafironni waan jarjaranii fi kijibsiisaniif Guyyaan Qiyaamaa yeroo isaa dursee hin dhufu. Ammas, yommuu yeroon isaa gahetti kaafironni fi warra badii gurgudaa hojjatan akka tawbatanii fi haala ofii sirreessaniif duubatti hin hafu. Guyyaan Qiyaamaa yeroo isaa keessatti saâ€™aati, daqiiqaa fi sakandii eeggate dhufa. Yeroon Qiyaaman dhaabbattu yeroo wantoonni kunniin adeemsifamiidha:

بَرِقَ ٱلْبَصَرُ ٧ وَخَسَفَ ٱلْقَمَرُ ٨ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ٩ يَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ
ذٍ أَيْنَ ٱلْمَفَرُّ ١٠ كَلَّا لَا وَزَرَ ١١ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ ١٢ يُنَبَّؤُا۟ ٱلْإِنسَٰنُ
ذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ١٣ بَلِ ٱلْإِنسَٰنُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ ١٤ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُۥ ١٥﴾

â€œ(7)-**[Guyyaan suni] yeroo ijji dhamaatudha.** (8)- **Jiiyni ifa dhabuudha.** (9)-**Aduu fi jiiynis walitti qabamaniidha.** (10)-**Guyyaa san namni â€œDheessi eessa?â€• jedha.** (11)-**Haa dhorgamu! Iddoon itti baqatan hin jiru.** (12)-**Guyyaa san bakki qubannaa gara Gooftaa keetiiti.** (13)-**Namni Guyyaa san wanti inni dabarfatee fi duubatti dhiise itti himama.** (14)-**Dhugumatti namni of irratti ragaa bahaadha.** (15)-**Osoo sababoota isaa dhiyeefateyyuu.**â€• Suuratu Al-Qiyaamah 75:7-15

Dhimmi keeyyattoonni kunniin agarsiisan dhimma walitti hidhata qabaniidha. Dhimmi kuni wanta gara fuunduratti adeemsifamu keessaa muraasa sammuu keessatti fakkii kaasun kan mulâ€™isuudha. Mee wantoota gurguddoo Guyyaa san adeemsifaman haa ilaallu:

â€œ[Guyyaan suni] yeroo ijji dhamaatudha.â€• Kana jechuun yommuu Qiyaamaan dhaabbattu ulfaatinnaa fi sodaa irraa kan kaâ€™e asi achi ilaalu. Ijji isaanii wanta tokko irratti hin xiyyeefattu.[9] Rifannaa irraa kan kaâ€™e bobaasun garaa garana milâ€™atu. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۚ إِنَّمَا
يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴿٤٢﴾

â€œ**Rabbiin waan miidhaa hojjattoonni (Zaalimonni) raawwatan irraa dagataa taâ€™uu hin yaadin. Kan Rabbiin isaan tursiisuuf Guyyaa isa keessa ijji sodaadhan bobaastudha.â€•** Suuratu Ibraahim 14:42

â€œ[Yeroo] **Jiiyni ifa dhabuudha. Aduu fi jiiynis walitti qabamaniidha.â€•**
Kuni beeksisa waaâ€™ee Qiyaamaati fi haala nama Qiyaamaa kijibsiisaa ture ibsuudha. Namni Qiyaamaa kijibsiisaa ture yommuu wanta kijibsiisa ture san arguu ijji isaa ni bobaasti. Jiiynis ifni isaa ni bada. Aduu fi jiiyni duraan walitti dhufanii fi walitti buâ€™anii hin beekne, yeroo Qiyaamaan dhabbattu bakka tokkotti walitti qabamu. Rabbii lafee ilma namaa erga bututtee fi fafacaate booda bakka tokkotti walitti qabutu aduu fi jiâ€™as walitti qaba. Guyyaa san gaarii fi badaa irraa wanta namni dabarsee fi duubatti dhiisee hunda walitti isaaf qaba. Qoma Rasuulaa (SAW) keessatti Qurâ€™aana Kan walitti qabe, hojii namootas walitti ni qaba. Ganda kabajaa (Jannata) Isaa keessatti warroota amanan (muâ€™mintoota) walitti qaba. Gara Isaa ilaalun fuula isaanii kabaja. Warra kijibsiisan immoo ganda salphinnaa keessatti walitti qaba. Akkuma copha bishaan saalaa qaama namaa keessa faffacaâ€™e walitti qabuun nama guutuu uume, kanneen armaan olii walitti qabuu irrattis Dandaâ€™aadha.

Kanaafu, namni kuni akkamitti isa, hojii fi jazaa isaa walitti akka hin finne, akkasumas, Guyyaa Qiyaamaa isaa fi namoota akka isaatiin walitti akka hin finne godhee yaada ree?â€¦

Suuran tuni haala bareedaan hiika â€œJamâ€™i (walitti qabuu)â€•jedhu of keessatti qabatte. Guyyaa Qiyaamaa kan Rabbiin namoota jalqaba irraa kaasee hanga dhumaa jiran keessatti walitti qabuun kakachuun ni banamte. Akkasumas, nafsee of ajiifattuu yaaddoon, gaddi, fedhii fi amantin ishii keessatti walitti qabamaniinis kakachuun suuran tuni ni banamte. Jalqabaa fi gahuumsa (Aakhirah), Qiyaamaa xiqqoo (duâ€™aa) fi Qiyaama guddoo, Aakhiratti haala namoota gosa lamaa- fuulli gosa tokkoo ifuu fi fuulli gosa biraa immoo dukkanaaâ€™u of keessatti qabatte.[10]

â€œGuyyaa san namni â€œDheessi eessa?â€• jedha.â€• Kana jechuun ilmi namaa yommuu haala Qiyaamaa cimaa san argu, garamitti dheessan? Bakki itti dheessan eessa? Rakkoo kana jalaa bakki itti jalaa bahan jiraa? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

â€œHaa dhorgamu!â€• kana jechuun dheessuu fi baqachuun hin jiru. Sababni isaas, harâ€™a dheessun nama hin baraaru.

â€œIddoon itti baqatan hin jiru.â€• kana jechuun ajaja Rabbii dhiyaate kanarraa mooraan, gaarri fi iddoon eeggumsaa itti baqatan hin jiru.[11] (Wazar jechuun badii irraa of eeguf iddoo itti baqataniidha. Kanneen akka gaaraa, mooraa fi kkf. Guyyaa Qiyaamaa kaafirri iddoo adabbii irraa ittiin of eegu hin argatu.) Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

ٱسْتَجِيبُوا۟ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ مَا
لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ٤٧

â€œRabbiin irraa Guyyaan deebisaan isaaf hin jirre dhufuun dura Gooftaa keessaniif awwaadhaa. Guyyaa san isiniif iddoon itti baqatan hin jiru. Mormiinis isiniif hin jiru.â€• Suuratu Shuuraa 42:47

Kana jechuun Guyyaan Qiyaamaa eenyullee deebisuu hin dandeenye Rabbiin irraa isinitti dhufuun dura, Gooftaa keessaniif ajajama. Isaaf ajajamuun kan taâ€™u: Rabbii oltaâ€™aatti amanu, hundeewwan iimaanaa biroottis amanuu, wanta Inni ajaje hojjachuu fi wanta Inni dhoowwe irraa fagaachudha. Guyyaa san iddoon itti baqattanii azaaba irraa isin eegu hin jiru. Akkasumas, badii hojjattanii dabarsitaniif mormu hin dandeessan. Wanti isin hojjattan hundi kitaaba keessatti barraaâ€™e waan jiruuf.

â€œ**Guyyaa san bakki qubannaa gara Gooftaa keetiti**.â€• Kana jechuun iddoon deebii fi gahuumsi dhumaa gara Gooftaa keetiti. Bakka kana irraa eenyullee of dhoksuu fi dheessu hin dandaâ€™u. Kana irra, hojii isaatiif mindeefamuuf ykn adabamuuf iddoo kana isa dhaabun waan hin hafneedha.[12] Qorannoo fi murtii booda iddoon qubannaa dhumaa takkaa gara Jannataa takkaa immoo gara Jahannam taâ€™a.

Kitaabban Wabii
[1] Tafsiiru Qurâ€™aanil kariim-Tafsiiru Suuratu Furqaan, Ibn Useymiin, fuula- 293[2] Tafsiiru Xabarii-23/468, Tafsiiru Qurxubii-21/405[3] Tafsiiru Xabarii-23/470-471, Tafsiiru Ibn Kasiir-7/432[4] Bidaaâ€™u Tafsiir-3/224-225[5] Tafsiiru ibn Kasiir-7/432[6] Bidaaâ€™u Tafsiir-3/226[7] Maâ€™aariju tafakkuri-2/474-475, Tafsiiru Tahriir wa tanwiir-29/342, https://www.englishtafsir.com/Quran/75/index.html#sdfootnote5sym[8] Bidaaâ€™u Tafsiiru 3/227[9] Tafsiiru Ibn Kasiir-7/433[10] Bidaaâ€™u Tafsiir-3/229-330[11] Tafsiiru Xabarii-23/484, Tafsiiru Qurxubii-21/414[12] Tafsiiru Ibn Kasiir- 7/434, Tafsiiru Saâ€™dii-1061

Date Created
December 26, 2019
Author
admin